

**STIMULATION OF PROSOCIAL ACTIVITY OF THE INDIVIDUAL BY
MEANS OF SOCIO-CULTURAL ANIMATION**

**СТИМУЛЮВАННЯ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ
ЗАСОБАМИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АНІМАЦІЇ**

Тетяна Лесіна

доктор педагогічних наук, професор
E-mail: lessina_tanya@ukr.net
ORCID: 0000-0002-7923-2247
Ізмаїльський державний гуманітарний
університет, Україна

Tetiana Lesina

doctor of Pedagogical Sciences,
Professor
E-mail: lessina_tanya@ukr.net
ORCID: 0000-0002-7923-2247
Izmail State University of Humanities,
Ukraine

ABSTRACT

The article highlights the issues of stimulating prosocial activity as an important component of further development of the individual, the formation of his/her independence, responsibility, personal maturity as a basis for the realization of the individual's creative potential and his/her full socialization. Self-development of the individual is carried out through the disclosure and implementation of his/her internal for cesin the process of co-creation, cooperation with other people. In the context of a decrease in the general level of the youth's social activity has been actualized the problem of introducing soft, non-directive ways of the development of the specified quality, among which special attention is paid to the stimulation of prosocial activity. Stimulation is closely related to the motivation of the individual, and the development of internal motives occurs through the transition from external to internal ones. Therefore, it is important first of all to actively develop socially significant motives such as duty, responsibility, mutual assistance. The author substantiates there quest for the introduction of innovative resources to increase social activity of the younger generation, but not just activity in society, but one that has a socially acceptable and socially useful orientation. In this regard, socio-cultural animation is a powerful resource for the development and stimulation of prosocial activity of the individual. Socio-cultural animation is defined as an activity aimed at developing and changing the social communication of people, social structures and improving the conditions for the actions of individuals and social groups. On the other hand, animation is a way of carrying out socio-cultural work in various spheres of social activity. Today, animation is becoming a means of social transformation, a special attention is paid to the creative development of the individual in society and at the same time the improvement of society through the transformative activities of man himself. In the process of stimulating the individual to prosocial activity an important role belongs to a specialist, a social educator, who, acting as a socio-cultural animator, stimulates, "inspires" the individual to self-disclosure, self-development and self-help through active prosocial transformational activity, and the leading task of the animator is not only to help people adapt to the socio-cultural environment, but also to involve the individual in creative self-expression, to provide conditions for the free development of the personality. Prospects for further research are seen in the study of the uniqueness of socio-cultural and pedagogical animation activities of specialists in children's multicultural environment.

Key words: *social activity, prosocial activity of children and youth, prosocial behavior, socio-cultural animation, animation activity, socio-cultural environment, stimulation of prosocial activity, social animator.*

Постановка проблеми. В умовах глобальної інформатизації та домінування споживчої настанови у життєдіяльності сучасної молоді актуалізується проблема соціальної індиферентності та пасивності підростаючого покоління. Активність є важливою складовою подальшого розвитку особистості, базою для реалізації її творчого потенціалу та повноцінної соціалізації. Через соціальну активність здійснюються діяльнісні потенції людини, розвивається її культура, потреби, інтереси, прагнення перетворювати дійсність, вдосконалювати її. Однак особливий інтерес становить саме просоціальна активність особистості, оскільки має соціально схвальний характер й передбачає розвиток намірів людини або групи людей покращувати існуючі умови буття на засадах конструктивної взаємодії з іншими соціальними суб'єктами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам проблеми розвитку просоціальної активності особистості присвячені дослідження відомих зарубіжних і вітчизняних вчених (К. Абульханова-Славська, А. Адлер, О. Безпалько, Дж. Бендор, Б. Братусь, Ф. Василюк, О. Єжова, У. Гамільтон, С. Грабовська, В. Джеймс, В. Занден, В. Кириченко, П. Кропоткін, В. Куніцина, О. Леонт'єв, А. Маслоу, Л. Мерфі, В. Нечерда, Д. Рейнгольд, С. Рубінштейн, Г. Сельє, Т. Тарасова С. Фріске, Д. Ядов та ін.). Питання розвитку просоціальної активності у контексті формування соціальних навичок у дітей та молоді висвітлюються у працях А. Богуш, Т. Воронцової, В. Пономаренко, О. Хомич та ін. Особливості розвитку просоціальної діяльності як добродійної аналізуються у доробках Т. Алексеєнко, А. Данілової, А. Конончук, Т. Куниці. Своєрідність формування просоціальної поведінки учнів у контексті профілактики негативних поведінкових проявів подано в дослідженнях В. Кириченко, О. Пометун, Т. Федорченко та ін. Окремим аспектам соціокультурної анімації як напряму соціальної роботи з різними категоріями населення приділено увагу в доробках П. Безнар, В. Бочарової, Б. Вульфою, Ж. Дюмазедьє, Ж. Жійє З. Залібовської-Ільницької, В. Квартальною, В. Кісельовою, Є. Мамбековою, М. Максимовського, Н. Максимовської, Ж. Огюстена, С. Пашенка, М. Петрової, Є. Приєзжева, Л. Сайкіної, Л. Тарасова, І. Шульги, В. Олійник та ін. Проте питання залучення ресурсів соціокультурної анімаційної діяльності до розвитку просоціальної активності підростаючого покоління не директивним шляхом, а через стимулювання цього процесу не знайшло достатнього відображення в науковій літературі.

Мета статті – висвітлити психолого-педагогічні аспекти стимулювання соціальної активності особистості та проаналізувати соціалізуючий потенціал соціокультурної анімації в системі роботи зі стимулювання просоціальної активності дітей та молоді.

Виклад основного матеріалу. Соціальна байдужість, як поширене в молодіжному середовищі явище, викликає сьогодні занепокоєння педагогів, психологів, батьків, вчителів, громадськості, оскільки виступає перешкодою на шляху повноцінної соціалізації людини. Активність є важливою характеристикою особистості, яка реалізується у здатності ініціювати зміни у взаємовідносинах із навколишнім середовищем. У процесі взаємодії з оточуючими, з соціумом людина пізнає себе, виявляє свої природні здібності, розкриває таланти й стає частиною соціуму. В деяких класичних психологічних дослідженнях соціальну активність споріднюють з поняттям суспільної активності (Л. Виготський, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн та ін.) (Виготський, 2000). Саме за умов активної діяльності людина перетворюється на суб'єкта суспільних відносин. Слід відзначити, що соціальна активність є важливою базою для побудови образу життя сучасної людини, своєрідним фундаментом, на якому розвивається система суспільних відносин, норм і цінностей. Разом із тим низький рівень соціальної активності ускладнює соціальну адаптацію особистості, формування в неї важливих особистісних якостей. Останнім часом формування й розвиток просоціальної поведінки виступає надважливим завданням в соціальній роботі з дітьми та молоді.

Отже, соціальна активність – широке за змістом поняття, яке визначає сукупність

зв'язків людини з соціальним середовищем (Шамионов, Григорьева, 2012: 2). Здебільшого науковці поділяють соціальну активність за спрямованістю на просоціальну, асоціальну та антисоціальну (Єжова, 2015; Федорченко, 2015). Просоціальною розуміють конструктивну, соціально бажану й соціально корисну діяльність, що спрямована на позитивні перетворення у суспільстві. Більшість дослідників відзначають принципові риси, які розвиваються в рамках просоціальної активності, – альтруїстична спрямованість діяльності та ініціативність (Павелків, 2013). Необхідно розвивати в дітях не лише вміння взаємодіяти між собою, в колективі, а й активно, позитивно впливати на цей колектив, стимулювати бажання до перетворюючої діяльності, альтруїзм, бажання допомогти іншому.

Особливий інтерес у нашому дослідженні становить питання про механізми формування й розвитку просоціальної активності у дітей та молоді. В умовах зниження загального рівня соціальної активності підростаючого покоління актуалізується проблема впровадження м'яких, не директивних способів розвитку зазначеної якості, з-поміж яких особлива увага приділяється саме стимулюванню просоціальної активності.

Стимулювання, як відомо, є методом впливу на поведінку людини, що опосередковується через мотивацію. У сучасних роботах педагогів З. Друзь, Л. Литвинюка, О. Малихіної, Н. Малиновської, С. Огірка, Н. Постернак, І. Осадченко, О. Савченко, М. Шпак та психологів Ю. Машбиць, О. Митника, О. Онисюка, М. Теплякова та ін. проблема стимулювання активності особистості розглядається як системоутворювальний фактор її розвитку.

У словнику-довіднику з професійної педагогіки вказано, що стимул – це спонукання до дії, причина поведінки, що дає можливість отримання засобів та способів задоволення власних потреб (Словник-довідник з професійної педагогіки, 2006). Відтак, стимулювання діяльності – створення умов, за яких активна діяльність, котра приводить до досягнення завчасно визначених цілей (результатів), стає необхідною і достатньою умовою задоволення першочергових потреб особистості, формування в неї мотивів діяльності. Тобто, стимулювання є своєрідним механізмом, за допомогою якого реалізуються мотиви, а співвідношення різноманітних мотивів зумовлює поведінку людей, створює її мотиваційну структуру.

Педагогічне стимулювання визначається М. Петровою як усвідомлене використання в цілях різнобічного і гармонійного розвитку особистості об'єктивно наявних у суспільстві матеріальних та ідеальних, зовнішніх та внутрішніх стимулів. Отже, суть процесу стимулювання полягає у «доцільному відборі необхідної модифікації і включення у виховний процес стимулів, які відповідають загальним задачам соціального виховання дітей та молоді, особливостям їхнього віку та індивідуального розвитку, а також умовам конкретної ситуації» (Петрова, 2007: 68). З-поміж методів стимулювання, зокрема активізації інтересу до просоціальної діяльності, авторка виокремлює такі: створення емоційних моральних переживань, ситуацій новизни, актуальності; дискусія, аналіз життєвих ситуацій; створення ситуацій успіху; словесні методи (розповідь, лекція, бесіда, конференція, диспут, пояснення); наочні методи (метод ілюстрації, метод демонстрації).

У цьому зв'язку привертає увагу й доробок польського дослідника в галузі праксеології Т. Пщоловського «Принципи досконалої діяльності», де він стимулами називає «зовнішні чинники, які формують мотиви та визволяють їх у дії» (Пщоловський, 1993). Досить цікавою є така позиція автора: «оскільки стимули збігаються з потребами, що виявляються різноманітними умовами людського існування; а за допомогою потреб вищого чи нижчого характеру вони зливаються з мотивами або стають фундаментом їх розвитку, відтак стимули можна класифікувати відповідно до мотивів» (Пщоловський, 1993: 162).

Сучасна психологічна наука доводить, що на соціальну поведінку людини впливає

досвід, стимули, оточення тощо. Здебільшого науковці єдині у визнанні, що поведінка – це діяльність, спрямована на інших (тобто соціальний контекст актуалізується саме у діяльності). Зміст діяльності визначається не тільки предметним змістом потреби, яку вона задовольняє, оскільки відбувається врахування ситуації, аналіз можливостей, наявності або відсутності протилежних або діючих в одному напрямку потреб, і тільки тоді на підставі мотиву суб'єкт виправдовує, санкціонує певну поведінку.

Відтак, постає потреба в уточненні взаємозв'язку понять «мотив», «стимул», «смысл», «потреба». Аналіз наукових фондів із цього питання дозволив узагальнити, що мотив є предметом діяльності, і в його якості виступає переживання всього того, що є вагомим для особистості (смыслоутворювальні мотиви, тобто ті, що з одного боку, спонукають до діяльності, а з іншого – надають цій діяльності особистісного смислу). Важливо також виокремити мотиви-стимули, тобто фактори, які спонукають. Механізм формування мотивації є двостороннім: з одного боку – «зверху донизу» (тобто для вихованця – вже готові цілі, ідеали, спонуки); з іншого – «знизу догори», коли вихователь систематично актуалізує окремі ситуативні спонуки, що й призводить до стійких мотиваційних утворень. Отже, мотив є бажаним цільовим станом в рамках системи «індивід – середовище», а мотивація – це те, що пояснює цілеспрямованість дії. Розвиток внутрішніх мотивів відбувається шляхом переходу зовнішніх мотивів у внутрішні. Але зауважимо, що важливо насамперед активно розвивати в особистості соціально значущі мотиви – обов'язку, відповідальності, взаємодопомоги.

Вважаємо, що формування внутрішніх мотивів до просоціальної активності і є одним з головних педагогічних завдань фахівців соціально-педагогічної сфери.

Вітчизняні дослідники, зокрема, В. Кириченко, О. Єжова, В. Нечерда, Т. Тарасова, О. Хомич та ін. наголошують, що втілення стимулюючої функції виявляється у спонуканні дитини до здійснення вчинків, корисних оточенню, а також у гальмуванні її поведінкових тенденцій, що мають асоціальну спрямованість. Йдеться не тільки про різні способи схвалення намагань учнів здійснити просоціальний вчинок, але й про моделювання ситуацій полісуб'єктної взаємодії, у яких стосунки з учнями будуються на засадах поваги до них і врахування їхнього права бути особистістю. Таким чином активізуються психологічні механізми формування просоціальної поведінки особистості, що з іншого боку сприяє реалізації конструктивних способів розв'язання конфліктних ситуацій. Відтак оцінювальна та стимулююча функції діалектично поєднані: кожний стимулюючий вплив містить оцінку, і кожна оцінка стимулює (Кириченко, Єжова, Нечерда, Тарасова та Хомич, 2016). На тісному зв'язку потреб та мотивів наголошують науковці М. Васильєва, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та інші. Потреби реалізуються в поведінці та діяльності людини завдяки мотивам. Зазначимо також, що у дослідницьких позиціях багатьох науковців мотив здебільшого визначається як внутрішній стимул до дії, усвідомлена спонукана до певного виду дій. Отже, мотив і смысл – близькі, однак не тотожні, поняття. Смысл відбиває відношення мотиву діяльності до безпосередньої цілі дії (діяльність складається із дій, а дії – з операцій). Смысл дії змінюється разом із зміною мотиву цієї дії. Смыслу не можливо навчити, його виховують (наприклад, свідоме учіння – постає проблема у смыслі учіння для дитини).

Особливий інтерес у контексті нашого дослідження становить аналіз близького до активності за змістовим наповненням поняття «діяльність», оскільки остання є своєрідним плацдармом для розвитку соціальної активності. Категорію «діяльності» фундаментально досліджено у працях Б. Ананьєва, Є. Ануфрієва, Л. Буєвой, Н. Глотова, М. Кагана, О. Леонтьєва, В. М'ясищева, С. Рубінштейна, Д. Ельконіна та ін. Загально прийнятим є трактування діяльності як єдиного соціально-значущого способу існування людини. Так, за О. Леонтьєвим, дійсною основою особистості складає та особлива будова сукупних діяльностей суб'єкта, яка виникає на визначальному етапі розвитку її людських зв'язків зі

світом. Людина з'єднується зі світом через вільну діяльність, у процесі якої особистість створює саму себе. Важко переоцінити у руслі нашого дослідження ідеї психологів про те, що необхідною передумовою розвитку особистості є особистісно-значуща, самомотивована діяльність, а творча комунікація та співпраця виявляються єдиними засобами від соціальних хвороб. Отже, для повноцінного розвитку людини необхідно культивування її творчої активності в реальному світі.

У зв'язку із вище зазначеним принципову значущість має питання, пов'язане з місцем саме просоціальної (соціально-позитивної) діяльності у процесі соціалізації особистості, її самоактуалізації та розвитку. Сучасні наукові уявлення психологів і педагогів збігаються в тому, що повноцінне формування особистості можливе за умов долучення її до різних видів діяльності, а найбільш характерна риса особистості – це здатність творчо перетворювати навколишню дійсність, а найбільший ефект розвитку особистості досягається через залучення людини до різних видів творчої діяльності. Через участь у соціально-значущій творчості дитина отримує досвід спілкування та співпраці, в неї формується самостійність, ініціативність, розвиваються волеволі якості особистості (Павелків, 2012). У такій діяльності дитина може повноцінно відчувати радість від результатів власної праці і бути оціненою, а це впливає на вироблення її власної життєвої позиції і характер соціалізації. Необхідною передумовою повноцінного розвитку дитини та її позитивної соціалізації виявляється також включення особистості в особливе мікросередовище творчості. Саме у творчій діяльності особистість має можливість розкритися, пізнати себе і знайти свій власний шлях для саморозвитку, самоактуалізації. Останню, за А. Маслоу, слід розуміти як «прорив», в якому всі сили особистості надзвичайно ефективно зливаються в одне, доставляючи інтенсивне задоволення, коли людина набуває єдності, долаючи розрізненість, більш відкрита для почуттів, відзначається неповторністю, експресією і спонтанністю, більш повно функціонує, володіє більшими здібностями (Маслоу, 109, с. 56). Щодо самоактуалізації, то вона трактується здебільшого як потреба людини реалізувати власні унікальні задатки і здібності, а важливішою властивістю людей, які самоактуалізуються, є те, що всі вони залучені до конкретної справи, що складає їх покликання і служить важливішим цінностям буття.

У зв'язку з цим соціокультурна анімація є потужним ресурсом розвитку і стимулювання просоціальної активності особистості. Соціокультурна анімація визначається як діяльність, що спрямована на розвиток і зміни соціального спілкування людей, суспільних структур і вдосконалення умов для дій окремих індивідів та соціальних груп (Максимовський, 2017). Оскільки феномен анімації невід'ємно пов'язаний з процесами самоактуалізації, розвитку внутрішнього потенціалу особистості, принципово важливо зауважити, що анімаційна діяльність виявляється важливим фактором позитивної соціалізації дитини, оскільки вона й створює сприятливі умови для самоутвердження в особистісно-значущій і суспільно корисній діяльності. Вищезазначене пояснює підвищення наукового інтересу сучасної світової спільноти до феномену «анімація», який деякі дослідники ще називають «педагогікою дії».

А діяльність виявляється водночас необхідною передумовою, засобом і результатом соціокультурної анімації. Головною задачею анімації є так зване «воодушевління» людини, «пробудження» потенційних можливостей особистості, оптимізація її внутрішніх сил. І лише творча діяльність і любов, як найвищі прояви людської активності, відкривають людині шлях до духовно-творчої взаємодії з іншими людьми.

Видається за можливе стверджувати про наявність в сучасних дослідженнях ще й таких векторів вивчення анімації: як педагогічна філософія; як інноваційний напрямок соціально-педагогічної діяльності; як соціально-педагогічна технологія; як особливий різновид соціально-педагогічної діяльності громадських груп і окремих індивідів,

заснований на сучасних технологіях, які забезпечують подолання соціального відчуження.

Анімація сьогодні стає засобом соціального трансформування, оскільки особлива увага приділяється саме творчому розвитку особистості у суспільстві і водночас вдосконалення соціуму шляхом перетворюючої діяльності самої людини (Залібовська-Ільніцька, 2020). Предметом соціальної анімації є соціальне, психологічне і духовне «вмирання» особистості, пасивність і споживчий характер її життєдіяльності. Мета ж діяльності соціального аніматора – не тільки і не стільки виявляти проблемну ситуацію, в якій перебуває дитина, і допомагати у її розв'язанні через посередницьку діяльність (між людиною чи групою людей, які потребують соціально-педагогічної допомоги різного характеру, та соціальними інституціями, що безпосередньо займаються соціальною підтримкою), а насамперед – стимулювати, «надихати» особистість на саморозкриття, саморозвиток і самодопомогу через активну просоціальну перетворюючу діяльність. Терміни «соціальна анімація» й «соціокультурна анімація» в соціально-педагогічній практиці тісно пов'язані з таким поняттям, як «перетворювальна ситуація» (А. Левко, О. Нікуліна, Л. Смотров). Останню розуміють сьогодні як систему соціально-педагогічної діяльності, яка розкриває внутрішній потенціал людини й спрямована на залучення особистості до соціокультурних цінностей і створення предметного простору, необхідного для самореалізації і саморозвитку. Зауважимо, що перетворення ситуації – це складний процес, який відбувається в просторі життєдіяльності людини, у часі, необхідному для її оздоровлення. Однак особливий інтерес у нашому дослідженні становить профілактичний аспект перетворювальної ситуації, що передбачає посилення позитивних впливів на дитину на основі актуалізації виховних резервів ситуації з метою підтримання механізмів внутрішньої захищеності перед соціальними проблемами.

Отже, якщо виходити з вищезначеної позиції, то анімація водночас представляється як метод перетворення соціальної дійсності і як форма соціоінженерії. У такому разі основне завдання соціального педагога – не тільки допомагати адаптуватися людині до соціокультурного середовища, але й залучити особистість до соціальної творчості, розвинути такі риси, як новаторство, діловитість, ініціативність (Олійник, 2017). Соціальний педагог-аніматор виступає як соціальний інженер, здатний змінювати і перетворювати існуючу соціокультурну дійсність, проводити її оздоровлення, педагогізацію, духовне збагачення, розвиток. Це реалізується за рахунок соціально-педагогічної діагностики (дослідження існуючої ситуації), побудови проєкту перетворень, створення ініціативної групи «реформаторів», або нових громадянських об'єднань, рухів, націлених на захист соціального навколишнього середовища, викоренення негативних звичок та явищ, поліпшення соціального клімату в соціумі тощо.

Таким чином, анімація здебільшого розуміється як частина соціального виховання і як виховна технологія (вплив на людину, на групу ззовні), як засіб створення і розвитку групи, яка конструє свій власний соціальний проєкт; і анімація – як технологія «тонкого» ініціюючого впливу на рівні внутрішніх ресурсів саморозвитку особистості і групи.

Додамо також, що деякі науковці відносять анімацію до різновидів соціальної терапії поряд з іншими її напрямками: трудова, дискусійна, сімейна, ігрова, терапія самовиховання, психотерапія, соціодрама, психодрама, арттерапія та ін.

Соціокультурна анімація, опосередковано впливаючи на особистість чи групу людей з метою регуляції їхньої поведінки, базується на таких методах, як-от: методи переконання (реалізується в різних формах – у вигляді роз'яснення, поради, аргументованої рекомендації, позитивних прикладів і зразків активної життєдіяльності), соціологічне дослідження, спостереження, інтерв'ю, залучення до соціально-значущої праці, розширення можливостей особистості, використання різноманітних нетрадиційних технологій активізації діяльності (наприклад, з опорою на етнотрадиції, звичаї тощо)

(Gillet, 2006).

У дослідженнях М. Петрової акцентується увага на тому, що анімаційна діяльність, як засіб виховання, виділяється наявністю потужного соціально-педагогічного потенціалу, а саме сприяє формуванню таких соціально-значущих якостей особистості, як соціальна активність, комунікативність, організованість, мобільність, креативність (Петрова, 2007).

Анімація забезпечує можливості самореалізації і творчості дитини в різноманітних сферах суспільного життя через включення її у соціально-значущу діяльність шляхом залучення до творчості. До засобів соціокультурної анімації належать: ігрова діяльність, вулична анімація, театралізована діяльність (заходи), форму-театр, відкритий театр, усі види спільної творчості, колективні творчі справи, тренінгові технології, розробка соціокультурних анімаційних проєктів.

У зв'язку з вищезазначеним особливою актуальністю набуває питання про готовність соціальних педагогів та в цілому фахівців, які супроводжують процеси формування й розвитку підростаючого покоління, до впровадження засобів соціокультурної анімації та виконання функцій соціального аніматора, виховання в них анімаційною культурою.

Принагідно зауважимо, що мета соціального аніматора – не тільки і не стільки виявляти проблемну ситуацію, в якій перебуває людина і допомагати у її розв'язанні через посередницьку діяльність (між людиною чи групою людей, які потребують соціально-педагогічної допомоги різного характеру, та соціальними інституціями, що безпосередньо займаються соціальною підтримкою), а насамперед – стимулювати, «надихати» особистість на саморозкриття, саморозвиток і самодопомогу. Про фахівця, який володіє анімаційною культурою, можна говорити у випадку, коли особистості властиві певний рівень опанування знаннями, вміння їх реалізовувати, здатність до перетворювальної соціально-педагогічної практики на засадах анімаційної діяльності.

Аналізуючи анімаційну культуру, науковці виділяють передусім спеціальні компетенції і креативність особистості. Так, наприклад, в роботі аніматора з людьми з особливими потребами робиться акцент не на проблемності клієнта, не на його вадах і труднощах, з якими він стикається, йдеться насамперед про відновлення здібностей індивіда і стимулювання до анімаційних акцій, посилюючи значення і роль існуючих здібностей з метою їх потенційного розвитку і підвищення їх соціального значення. Якщо порівняти такі два педагогічних напрямки як анімація і спеціальна педагогіка, зазначає Ж. Жійє, то можна відмітити, що принципи їх дії суттєво відрізняються: перший базується на логіці підвищення існуючого потенціалу, на стимулюванні і спонуканні до дії; другий же – більше відновлювального характеру (Gillet, 2006, p.177).

З огляду на особливість професійного призначення саме педагога, місія якого може бути визначена як спрямованість на пробудження духовного творчого потенціалу особистості, стимулювання її життєтворчих ресурсів до самопомоги, прискіплива увага у проблемі розвитку анімаційної практики приділяється питанню становлення особистості фахівця-аніматора, який у своїй професійній діяльності орієнтується на власні шляхи розвитку особистості і соціальної групи. Як вже зазначалось, аніматор, як громадський лідер, здатний своїм прикладом надихати людей на утвердження духовних цінностей в повсякденному житті і діяльності, виявляється носієм певних внутрішніх якостей, які роблять його значущим для інших людей, фактором їхнього особистісного розвитку. Дослідники питань запровадження анімації в соціокультурне середовище зазначають, аніматор повинен допомогти людям насамперед зрозуміти суспільні механізми, підвищити відповідальність людей перед самими собою, включити їх у відношення, полегшити входження маргіналів у систему соціальної взаємодії (Залібовська-Ільницька, 2020).

Науковці, які досліджують феномен соціокультурної анімації, вважають важливішою складовою підготовки соціального педагога до анімаційної діяльності гуманістичні цінності, тобто усвідомлення педагогом самоцінності людської особистості,

емоційне прийняття професії, розуміння творчої природи педагогічної анімаційної діяльності, оволодіння професійно-етичною культурою, яка включає єдність моральної внутрішньої сутності і зовнішньої поведінкової виразності педагога. Наголошуючи на унікальності професійної майстерності педагога-аніматора, вчені зазначають, що вона являє собою синтез теоретичних професійних знань, практичних умінь і навичок у сукупності з талантом, здібностями і якостями особистості фахівця.

Як свідчить практика, ефективність залучення ресурсів соціокультурної анімації у процес стимулювання просоціальної активності особистості залежить від рівня підготовленості майбутнього фахівця і, насамперед, від особистості самого соціального педагога-аніматора, який має бути водночас лідером, психологом, фасилітатором, коучем і відчувати в собі силу й спроможність стати справжнім «інженером людських душ», здійснюючий стимулюючий вплив на особистість вихованця, клієнта.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. У результаті проведеної аналітичної роботи встановлено, що запровадження в соціально-педагогічну практику м'якого стимулюючого впливу на розвиток просоціальної активності особистості ефективно реалізується через залучення засобів соціокультурної анімації (ігрова діяльність, вулична анімація, театралізована заходи, форму-театр, відкритий театр, усі види спільної творчості, колективні творчі справи, тренінгові технології, розробка соціокультурних анімаційних проєктів та ін.). У процесі стимулювання особистості до просоціальної активності важлива роль належить фахівцю – соціальному педагогу, який, виконуючи функції соціокультурного аніматора, стимулює, «надихає» особистість на саморозкриття, саморозвиток і самопомогу через активну просоціальну перетворюючу діяльність, а провідним завданням фахівця-аніматора є не тільки допомагати адаптуватися людині до соціокультурного середовища, але й залучити особистість до творчого самовираження, забезпечити умови для вільного розвитку особистості. Перспективи подальших наукових досліджень убачаються у вивченні своєрідності соціокультурної і педагогічної анімаційної діяльності фахівців у дитячому полікультурному середовищі.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

- Выготский Л. С. Психология. М. : Апрель-Пресс : ЭКСМО-Пресс, 2000. 1008 с.
- Єжова О. О., Кириченко В. І. Мотивація просоціальної поведінки учнів загальноосвітнього навчального закладу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка. №10. 2015. С. 236-250.
- Залібовська-Ільницька З. Соціокультурна анімація: теорія і практика. *Актуальні проблеми соціальної сфери : збірник статей студентів і викладачів / за заг. ред. Н.П. Павлик*. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2020. Вип. 10.
- Максимовський М. Модель розвитку соціальної культури студентської молоді засобами анімації в сучасних соціально-культурних умовах. *Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. Старобільськ, 2017. Т. 1 (306). Ч І. С. 164-172.
- Маслоу А Новые рубежи человеческой природы. М.: Смысл, 1999. 425 с.
- Кириченко В. І., Єжова О. О., Даниленко Г. М., Тарасова Т. В. Методика формування просоціальної поведінки учнів загальноосвітнього навчального закладу. 2014. Х.: Точка.
- Олійник В. О. Соціально-педагогічна профілактика жорстокої поведінки учнів основної школи засобами анімаційної діяльності (Автореф. дис... канд. пед. наук 13.00.05. «Соціальна педагогіка»). Харківська державна академія культури, Харків, 2017.
- Павелків Р. В. Феномен просоціальності як новий аспект психологічного аналізу. *Зб.наук. праць РДГУ. № 2. 2013. С. 4-8.*
- Петрова М.С. Анимационная деятельность как средство социального воспитания студентов вуза. Дисс...канд.пед.наук. Кострома, 2007.
- Пщоловский Т. Принципы совершенной деятельности. Введение в праксеологию. [Пер. с польского.]. Киев, 1993.
- Словник-довідник з професійної педагогіки. Ред. А.В. Семенова. Одеса: Пальміра,

2006. С. 182

Федорченко Т. Є. Формування просоціальної поведінки молодших школярів у контексті профілактики негативних проявів у поведінці. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Ред. кол. Побірченко Н. С. (гол.ред.) та ін. Умань. № 52. 2015. С. 203-210.

Кириченко В.І., Єжова О.О., Нечерда В.Б., Тарасова Т.В., Хомич О.Л. (2016). Формування просоціальної поведінки учнів в умовах превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу: монографія ; за заг. ред. канд. пед. наук, ст. наук. співроб. Кириченко В.І. Тернопіль: ТЗОВ «Терно-граф», 2016.

Шамионов Р.М., Григорьева М.В. Психология социальной активности молодежи: проблемы и риски. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 2012. С. 2

Gillet J.-C. L'animation en questions. Editions: érès, 2006. P. 23-24.

REFERENCES

Vygotskiy L. S. (2000). *Psikhologiya*. [Psychology]. M. : Aprel'-Press : EKSMO-Press, 1008 s.

Yezhova O. O., Kyrychenko V. I. (2015) *Motyvatsiia prosotsialnoi povedinky uchniv zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu*. [Motivation of prosocial behavior of students of secondary school] *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. [Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies] Sumy: SumDPU im. A. S. Makarenka, №10, S. 236-250.

Zalibovska-Ilnitska Z.(2020). *Sotsiokulturna animatsiia: teoriia i praktyka*. [Sociocultural animation: theory and practice]. *Aktualni problemy sotsialnoi sfery : zbirnyk statei studentiv i vykladachiv* [Actual problems of the social sphere: a collection of articles by students and teachers]. Red. N.P. Pavlyk. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU imeni Ivana Franka, 2020. Vyp. 10.

Maksymovskyi M. *Model rozvytku sotsialnoi kultury studentskoi molodi zasobamy animatsii v suchasnykh sotsialno-kulturnykh umovakh*. [Model of development of social culture of student young people by facilities of animation in modern sociocultural terms]. *Visnyk LNU im. Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky*. [Bulletin of Lugansk National University named of Taras Shevchenko. Pedagogical sciences].Starobilsk, 2017. T. 1 (306). Ch I. S. 164-172.

Maslou A (1999). *Novye rubezhi chelovecheskoy prirody*. [New borders of human nature]. M.: Smysl, 425 s.

Kyrychenko V. I., Yezhova O. O., Danylenko H. M., Tarasova T. V. (2014). *Metodyka formuvannia prosotsialnoi povedinky uchniv zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu*. [Methodology of forming of prosocial behavior of students of general educational establishment] Kh.: Tochka.

Oliinyk V. O. (2017). *Sotsialno-pedahohichna profilaktyka zhorstokoi povedinky uchniv osnovnoi shkoly zasobamy animatsiinoi diialnosti* [Social-pedagogical prophylaxis of cruel behavior of students of basic school by facilities of animation activity] (Avtoref. dys... kand. ped. nauk 13.00.05. «Sotsialna pedahohika»). Kharkivska derzhavna akademiia kultury [Kharkiv state academy of culture], Kharkiv.

Pavelkiv R. V. (2013). *Fenomen prosotsialnosti yak novyi aspekt psykhologichnoho analizu*. [Phenomenon of prosocial activity as new aspect of psychological analysis]. *Zb.nauk. prats RDHU*. № 2, S. 4–8.

Petrova M.S. (2007). *Animatsionnaya deyatelnost' kak sredstvo sotsial'nogo vospitaniya studentov vuza*. [Animation activity as means of social education of students of institution of higher learning] (Diss...kand.ped.nauk), Kostroma.

Pshcholvskiy T. (1993). *Printsipy sovershennoy deyatelnosti. Vvedenie v prakseologiyu*. [Principles of perfect activity. Introduction is to praxeology]. Kiev.

Slovyk-dovidnyk z profesiinoi pedahohiky (2006). [Reference-Dictionar of professional pedagogics] Red. A.V. Semenova. Odesa: Palmira, S. 182

Fedorchenko T. Ye. (2015). *Formuvannia prosotsialnoi povedinky molodshykh*

shkoliariv u konteksti profilaktyky nehatyvnykh proiaviv u povedintsi. [Forming of prosocial behavior of junior schoolchildren in the context of prophylaxis of negative displays in behavior]. Psykholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly. [Psychological and pedagogical problems of rural school.] Zb. nauk. prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychyny . Red. kol. Pobirchenko N. S. (hol.red.) ta in. Uman, № 52, S. 203-210.

Kyrychenko V.I., Yezhova O.O., Necherda V.B., Tarasova T.V., Khomych O.L. (2016). Formuvannia prosotsialnoi povedinky uchniv v umovakh preventyvnoho vykhovnoho seredovyscha zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu: monohrafiia [Forming of prosocial behavior of students in the conditions of preventive educator environment of general educational establishment :] ; za zah. red. kand. ped. nauk, st. nauk. spivrob. Kyrychenko V.I. Ternopil: TzOV «Terno-hraf».

Shamionov R.M., Grigor'yeva M.V. (2012).Psikhologiya sotsial'noy aktivnosti molodezhi: problemy i riski.[Psychology of social activity of young people : problems and risks]. Saratov: Izd-vo Sarat. un-ta, S. 2

Gillet J.-C. (2006). L'animation en questions. Editions: érès, p. 23-24.

АНОТАЦІЯ

У статті висвітлено питання стимулювання просоціальної активності як важливої складової подальшого розвитку особистості, бази для реалізації творчого потенціалу людини та її повноцінної соціалізації. Саморозвиток особистості здійснюється завдяки розкриттю і реалізації її внутрішніх сил у процесі спів діяльності, співтворчості з іншими людьми. В умовах зниження загального рівня соціальної активності молоді актуалізується проблема впровадження м'яких, не директивних способів розвитку зазначеної якості, з-поміж яких особлива увага приділяється саме стимулюванню просоціальної активності. Стимулювання тісно пов'язане із мотивацією до діяльності особистості, а розвиток внутрішніх мотивів відбувається шляхом переходу зовнішніх мотивів у внутрішні. Саме тому важливо насамперед активно розвивати соціально значущі мотиви – обов'язку, відповідальності, взаємодопомоги. Обґрунтовується запит на впровадження інноваційних ресурсів задля підвищення соціальної активності підростаючого покоління, проте не просто активності у суспільстві, а такої, яка має соціально схвальну та соціально-корисну спрямованість. У зв'язку з цим соціокультурна анімація виступає потужним ресурсом розвитку і стимулювання просоціальної активності особистості. Соціокультурна анімація визначається як діяльність, що спрямована на розвиток і зміни соціального спілкування людей, суспільних структур і вдосконалення умов для дій окремих індивідів та соціальних груп. З іншого ж боку, анімація є способом здійснення соціально-культурної роботи в різних сферах суспільної діяльності. Анімація сьогодні стає засобом соціального трансформування, оскільки особлива увага приділяється саме творчому розвитку особистості у суспільстві і водночас вдосконалення соціуму шляхом перетворюючої діяльності самої людини. У процесі стимулювання особистості до просоціальної активності важлива роль належить фахівцю – соціальному педагогу, який, виконуючи функції соціокультурного аніматора, стимулює, «надихає» особистість на саморозкриття, саморозвиток і самодопомогу через активну просоціальну перетворюючу діяльність, а провідним завданням фахівця-аніматора є не тільки допомагати адаптуватися людині до соціокультурного середовища, але й залучити особистість до творчого самовираження, забезпечити умови для вільного розвитку особистості. Перспективи подальших наукових досліджень убачаються у вивченні своєрідності соціокультурної і педагогічної анімаційної діяльності фахівців у дитячому полікультурному середовищі.

Ключові слова: соціальна активність, просоціальна поведінка, просоціальна активність дітей та молоді, соціокультурна анімація, анімаційна діяльність, соціокультурне середовище, стимулювання просоціальної активності, соціальний аніматор.